

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΙΟΥΝΙΟΥ, 1869.

ΤΟΜΟΣ Κ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 464.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΓΑΛΛΙΚΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙ ΤΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΠΘΗ.

(Τέλος. Ἰδε φυλλάδ. 460.)

Γ'.

Δὲν ἀναφέρω περὶ τῶν μυθιστορημάτων τῆς Κ. Λαφαγέτου, οὐδὲ περὶ τῶν τοῦ Λεσχηγίου, ἅτινα ἐξεθρόνισαν ὀριστικῶς τὸν Λακαλπρενέδην καὶ τὴν δεσποινίδα Σκουδερῆ· διότι πάντες ἀνέγνωσαν τὸν Γιλβλάσιον, πάντες μετὰ τοῦ Ἀσμοδαίου ἐπεσκέφθησαν τὴν κοινωνίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν, ὅτε ἡ Κυρία Μαιντενῶν ἐκάλυπτε τὴν ὄψιν τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ βασιλέως αὐτῆς διὰ τῆς προσωπίδος τοῦ Ταρτούφου.

Ἄλλ' ἐφθάσαμεν εἰς αὐτὰ τὰ πρόθυρα τοῦ ἸΗ' αἰῶνος, τοῦ ἀδυσωπήτου αἰῶνος τῆς ἀναλύσεως, τῆς χημείας. Ἡ ἐκκλησία κυβερνᾷ μὲν ἔτι τὴν ἀνθρωπότητα καὶ βιαίως πᾶσαν ἀπόπειραν κοινωνικῆς ἢ πολιτικῆς βελτιώσεως πολεμεῖ· διότι πᾶσα πολιτικὴ βελτίωσις καταργεῖ τὰ προνόμια αὐτῆς, καὶ πᾶσα κοινωνικὴ βελτίωσις τὴν τερπτείαν αὐτῆς. Ἄλλ' ἐννοεῖ ὅτι ὁ κόσμος ἔν περιέσφιγξε, κατέθλιψε, καὶ ἐκαρπώθη διαφεύγει αὐτήν· ὅθεν διὰ τὰ τῶν ἐν

Κερμένῃ καταστροφῶν ἀνακαλεῖ τὰς κατὰ τὸν ἁγ. Βερθολομαῖον ἐλεεινὰς σκηναίς! Ὁ δὲ Βοσσουέτος οἶονεὶ ἐπιθέτει τὴν πλαστὴν τοῦ Θεοῦ ὑπογραφὴν εἰς τὴν ἀνκκλοῦσαν τὸ νανήτειον διάταγμα προσταγῆν· καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν βασιλέα γίνονται ψευδευλαβεῖς καὶ ὑποκριταί, ὁ δὲ λαὸς ἐξ ἀντιπολιτευσεως, ἄπιστος καὶ ἄθεος. Ἄ! ὑμεῖς κηρύττετε Θεὸν ἀπηνῆ, Θεὸν θηριώδη, παρατάσσετε μετὰ τῶν φονικῶν στρατιωτῶν τοὺς προσπλυτικούς ὑμῶν ἱερεῖς τοὺς συνδυαλίζοντας μάλιστα τὴν πυρκαϊάν, τοὺς ἀνάπτοντας τὰς πυράς, τοὺς διευθύνοντας τὴν χεῖρα τοῦ δημίου κατ' ἐκείνων, οἵτινες ἡμάρτησαν μόνον καθ' ὅτι ἐδεήθησαν τοῦ Θεοῦ γαλλιστί; Τὸν Θεὸν λοιπὸν τοῦτον, τὸν καθ' ὑμετέραν εἰκόνα πλασθέντα, τὸν Θεὸν τοῦτον τὸν σφαγέα τῶν γυναικῶν καὶ τῶν νηπίων θέλομεν τὸν καταστρέψει.

Ἐκ τούτης τῆς ἀντιθέσεως παρήχθη ὁ ἸΗ' αἰὼν καὶ ἡ κατ' αὐτὸν γραμματεία, ἡ μεγαλοπρεπῆς ἄμα καὶ σοβαρὰ, ἀναλος καὶ κούφη, καλὴ καὶ ξηρὰ· ὅθεν τὸ μυθιστόρημα ἀπέβη σκεπτικὸν, ἀπότομον, ἀκόλαστον, σκωπτικὸν, φιλοσοφικόν. Καταλείπει μετὰ τοῦ ἀπονήρου (Candide) κενόν τι ἐν ἀλγούσῃ ψυχῇ, ἢ μετὰ τοῦ Ἀββᾶ Πρεβόστου ἀγχιπᾶ περιπαθῶς ἀκόλαστον τι γύναιον, ἢ μετὰ τοῦ Κρεβιλλῶνος τοῦ φαίδρου, εἰσδύον ἐν ταῖς αἰθούσαις, δεικνύει ἡμῖν τὰ μυρόπνοα πάθη ἐκλελυμένης κοινωνίας· ἢ μετὰ τοῦ

Ρουσσώ επιζητεί να επαναγάγη εις την οδόν της ἀρετῆς κόρην ὑπὸ τοῦ πάθους πλανηθείσαν, ἢ μετὰ τοῦ Δαγκλώ επιδεικνύει τὴν ἀναιδῆ ἐκείνην τοῦ 17^{ου} αἰῶνος κοινωνίαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ κοινοῦ ἐκπληττομένου ἐπὶ τῆ μυσαρῆ αὐτῆς ἀσχημοσύνη, ἢ προβλέπον τὴν μέλλουσαν νὰ ἐνσκήψῃ ἐπὶ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Εὐρώπης καταγιγῆ καταφύγει μετὰ τοῦ Βερναρδίνου Σαμπιέρου εἰς τὸν νέον κόσμον μετὰ τοῦ Παύλου καὶ τῆς Βιργινίας καὶ παραδίδεται εἰς τὴν θεωρίαν τῆς φύσεως, διὰ νὰ ἀποσπάσῃ τὸν ἄνθρωπον τῶν θλιβερῶν μεριμνῶν, αἵτινες περιστοιχίζουσιν ἤδη αὐτόν· ἢ θραζόν μετὰ τοῦ Διδερότου τὰς θύρας τῶν μοναστηρίων ἀποκαλύπτει πᾶσαν ἀθλιότητα, πᾶσαν ἀκολασίαν, πάντα τὰ πάθη· ἢ ζητοῦν μετὰ τοῦ Μιραβώ τὴν οδὸν τῆς καρδίας πλανᾶται καθ' οὐδὸν, λαλοῦν γλώσσῃ ἀκατάληπτον εἰς τοὺς τότε καιρούς· ἢ λαμβάνει μετὰ τοῦ Φοντενέλλου, τοῦ Φλωριανοῦ καὶ τοῦ Μαρμοντέλου τὴν κελύροπα καὶ τὴν σύριγγα, καὶ παραδίδει τὰ λευκὰ πρόβατα εἰς φυλακὴν κομφῶν ποιμένων καὶ ἐρασμίων ποιμενίδων, λαλούντων τὴν γλαφυρὰν τῶν αὐλικῶν γλώσσῃν.

Εἶδομεν ὅτι τὸ μυθιστόρημα περιέλαβε πᾶσαν προαίρεσιν καὶ ἔγεινεν ἠθογραφικόν· ἐξέθηκε τὴν αἴθουσαν εἰς τὰς τριάδους καὶ ἀπεκάλυψε τὰ κοινωνικά ἔλλα του 17^{ου} αἰῶνος, ἀπέδῃ ἠχώ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἔσκαψε μετὰ τῆς ἐγκυκλοπαιδείας τὰ θεμέλια τοῦ παλαιοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ θεολογικοῦ οικοδομήματος, ἐφ' οὗ ἀνεπέστη ἡ κοινωνία. Ἄλλ' οὐδὲν ναυάγιον τῶν κρονίων τούτων ληρημάτων θέλει ἐπιζῆσαι, πάντα θέλει παραφέρει ὁ στρόβιλος ὁ τὰ πάντα παρασύρων, κοινωνίαν, πίστιν, φιλολογίαν.

Δ'.

Ἀπαυδήσαντες ἐν τῇ πυρετώδει ταραχῇ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως πᾶσαν ἐπινευομένην τὴν Εὐρώπην, ἐστράφησαν πάλιν πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ζητοῦντες παρ' αὐτῆς παραμυθίαν καὶ θεραπείαν τῆς ψυχῆς, νοσοῦσης ἐκ τῆς ἐφεκτικῆς φιλοσοφίας καὶ ἐκ τῶν ἄνευ πίστεως ἐκείνων διδασμάτων, καθ' ἃ ὁ λόγος ζητεῖ ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν θεότητα.

Ὁ Chateaubriand, ὃν ἡ ὄψις τῆς θνησκούσης μητρὸς ἀνακαλεῖ εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἐκκλησίας, φεύγει εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἀλλ' ἀντὶ ν' ἀνεύρῃ τὴν γαλήνην τῆς καρδίας ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀγρίων, ἐπανέρχεται εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπελπισ ὡς ὁ Ῥηνάτος αὐτοῦ, ὃν ἀμέσως ἐδημοσίευσε μετὰ τὴν Ἀτάλαν, τὸ κάλλιστον τοῦτο ἐπισύδιον τὸ ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ χριστιανισμοῦ ἀπεσπασμένον. Ἡ Ἀτάλα, μεταφρασθεῖσα ἑλληνιστῶ, ὅτε ἐφάνη ἐν τῷ Γαλλικῷ Ἐρμηῖ, βεβαίαν ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν εἰς

τὰς εὐσεβεῖς τῶν Ἑλλήνων ψυχὰς, ἃς δὲν εἶχον ἐτι διασεῖσαι οἱ ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Εὐρώπην κατενεχθέντες μεγάλοι ἐκείνοι κλόνοι. Ἡ δὲ Ἀμερικανὴς παρθένος ἐθεωρήθη ὡς ἁγία τις, καὶ ὅτε μετὰ εἰκοσαετίαν οἱ Τοῦρκοι θηριώδεις ἐπέπιπτον κατὰ τῶν γυναικῶν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, πολλὰ τῶν μαρτύρων ἐκείνων ἀνεκουφίζοντο ἐνθυμούμενοι τὴν Ἀτάλαν.

Τὸ μυθιστόρημα τῶν μαρτύρων, ὡς καὶ πάντα τὰ ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως ἐμπνεόμενα, ἀνεγινώσκοντο μετ' ἀπληστίας· τὰ δὲ τῆς κυρίας Στάελ, ἀντιζήλου τοῦ Chateaubriand, ἐνεποίησαν ἀγαθοποιὸν τινα ἐντύπωσιν ἐπὶ τῶν πνευμάτων. Μετὰ τινα δὲ ἔτη οἱ χριστιανοὶ ἄγγελοι τῆς νέας ταύτης ποιήσεως ἠφάνισθησαν ὑπὸ τῆς φωνῆς τοῦ Ῥηνάτου καὶ τοῦ Βερτέρου, οἵτινες ἐνέφαινον τὸ ἠθικόν τοῦ αἰῶνος ἄλγος καὶ τὴν εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ὀρέξεων αὐτοῦ ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅθεν τὸ νεώτερον μυθιστόρημα ἐπὶ πολὺ ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τῶν δύο τούτων ἔργων, αἱ δὲ Μοῦσαι τῆς αὐτοχειρίας καὶ τῆς ἀπελπισίας, αἱ ἐμπνεύσασαι τὸν Γαίθιον καὶ τὸν Chateaubriand, ἐνέπνευσαν ἐπίσης τὴν George-Sand, τὸν Σεναγκούρ, τὸν Βενιαμὴν Κωνσταντίν, τὸν Σαιντυπέδ, καὶ πάντα ἐκείνα τὰ ἀποτρόπαια προϊόντα, ἅτινα ἐπὶ πεντηκονταετίαν ἐπλήρωσαν τὰ μυθιστορήματα, τὰ δράματα καὶ πάντα τὰ βιβλία, ἐν οἷς ὁ ἄνθρωπος φαίνεται ζητῶν μετὰ δακρύων τὴν εἰς σωτηρίαν ἄγουσαν οδόν.

Ἄλλ' ἡ μυθιστορικὴ ἐκείνη γραμματεία δὲν περιωρίσθη, ὡς οἱ κατῆγοροι ἠλεγξαν αὐτὴν, εἰς τὸ νὰ δημιουργῇ ἐπὶ ματαίῳ, ἢ εἰς τὸ νὰ εἰκονίζῃ διὰ σκοτεινῶν χρωμάτων τὴν καινικὴν καχεξίαν, ἢ τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν ἀταξίαν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς. Διότι ἐνησχολήθη μάλιστα μετ' ἐπιμονῆς εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς ἐκπεπτωκυίας γυναικὸς καὶ τοῦ ἐνόχου γενομένου ἀνδρός· καὶ, τὸ πάντων παραδοξότατον, τὴν ὅλως χριστιανικὴν ταύτην ἰδέαν προσέβαλον οἱ θρησκευτικοὶ συγγραφεῖς καὶ πάντες οἱ ὀπαδοὶ τῆς θρησκευτικῆς τοῦ μεσαιῶνος παραδόσεως. Ἀμφότεροι δὲ δὲν ἠδύναντο, ἢ δὲν ἤθελον νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι πρὸς νέαν κοινωνίαν, πρὸς νέας ἀρχὰς καὶ νέα ἀπητεῖτο γραμματεία· λησμονοῦντες ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχεν ἐπιχύσει ἀκτῖνα θείας ἀγάπης εἰς τὴν μεμαρασμένην καρδίαν τῆς Μαγδαληνῆς καὶ ὅτι διὰ τῆς ἀκτίνος ἐκείνης τῆς ἀγάπης ἐπανῆλθε παρθενία εἰς τὴν ἀθλίαν ἐκείνην ἀμαρτωλὴν, ἣν περιέσφιγγον αἱ ἀκάθαρτοι τῆς ἡδυπαθείας ἀλύσεις· λησμονοῦντες ἤδη ὅτι ὁ Θεὸς ἔχυσε τὸ αἷμα αὐτοῦ, διὰ νὰ ἐξαγοράσῃ τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς ἀρχεγόνου ἀμαρτίας· λησμονοῦντες καὶ τὴν κατασκευαστικὴν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου καὶ τὴν ἐτικτανυκτικωτέραν τοῦ ποιμένου τοῦ ἀκολουθοῦντος ἀπὸ χώρας εἰς χώραν τὸ πιπλά-

νημένον πρόβατον, ὅπως ἐπαναγάγῃ αὐτὸ εἰς τὴν μάνδραν.

Ὅθεν τὴν καλλίστην τοῦ χριστιανισμοῦ ἔννοιαν, τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνδρός διὰ τῆς μετανοίας καὶ τῆς γυναικὸς διὰ τοῦ ἔρωτος, σχεδὸν ἐγκαταλελειμμένην ὑπὸ τῶν αὐστηρῶν ἰεροκηρύκων καὶ ἠθολόγων, εὐλαβῶς ἐκαρπώθη ἡ γραμματεία ἐκείνη, ἧς ἡ θρασεῖα ἀσέβεια, ἡ φρικώδης ἀμφιβολία καὶ ἡ δακέθυμος ἀπελπισία ἐνεποίουν τρόμον καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀδιασείστως πιστεύοντας εἰς τὸν προορισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τὸ μυθιστόρημα μετὰ ταῦτα δὲ ἡ σκηνή, δι' ἧν τὸ θέμα τοῦτο παρεστάθη διὰ τῆς Μαρίας Δελόρμου, ἐμυσταγωγῆσαν μετ' οὗ πολὺ τὸν λαὸν εἰς τὴν μεγάλην καὶ γενναίαν ταύτην χριστιανικὴν ἔννοιαν, ἧτις εἶχεν ἐμπνεύσει τὴν νέαν Ἐλοισίαν εἰς τὸν I. I. Ρουσσώ.

Οἱ δὲ θεμελιώσαντες τὴν γραμματεῖαν ταύτην, μετὰ τοῦ καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος εἶχον τὴν πίστιν καὶ τὸν ἔρωτα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ καλοῦ· ὅθεν ματαίως ἤθελέ τις διίσχυρισθῆ, ὅτι ἡ ἐνδόμυχος φωνὴ τῆς ἀμηχανίας ἢ ἀπὸ τοῦ στήθους αὐτῶν ἐκπεμπομένη εἶναι ἡ ψυχοβραγία τῆς ἀπελπισίας. Διότι αἱ ψυχαὶ ἐκείναι αἱ ὑπὸ τῆς ἀμφιβολίας βασανιζόμεναι, ὑπὸ τῆς ἀνησυχίας καταβιβρωσκόμεναι, αἱ δυσανασχετοῦσαι πρὸς τὴν κοινωνικὴν καχεξίαν, οἱ πεπτωκότες ἐκεῖνοι ἄγγελοι, οἱ ζητοῦντες νὰ χαράξωσι τῇ ἀνθρωπότητι ὁδὸν διὰ τῶν ὑπὸ τῶν ἐπαναστάσεων σωρευθέντων ἐρειπίων, καὶ ν' ἀντικαταστήσωσι τὴν λαμπάδα τῆς ἐκλειπούσης πίστεως διὰ νέου τινὸς ἡλίου, ὅπως ἀφαιρηθῇ τὸ φρικαλέον ἐκεῖνο λυκαυγὲς, ὅπερ ἡ ἐφεκτικὴ φιλοσοφία ἢ ἀπὸ τῆς Γαλλίας εἰς τὴν Εὐρώπην διαδοθεῖσα εἶχε παραγάγει ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ, οἱ πεπτωκότες, λέγω, ἐκεῖνοι ἄγγελοι δὲν ἦσαν ὅλως ἄμοιροι πίστεως. Διότι ἂν ἡ πίστις ἦτον ἐν αὐτοῖς νεκρά, ἤθελον ἐννοήσαι τὸν ἀπόλυτον θάνατον καὶ ἤθελον ψάλλει ἔτι μᾶλλον νεκρώσιμον τὸν ὕμνον τοῦ θανάτου τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἀλλ' ἔχι· οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι οἱ παραδιδόντες εἰς βορὰν τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει τὴν μεγάλην αὐτῶν ψυχὴν, εἰς ἣν ἀντήχουν πᾶσαι αἱ ἠθικαὶ ὀλίψεις ἀλογούσης γενεᾶς, ἀνεδείχθησαν ὡς τολμηροὶ τινες Κολόμβοι ἀνακαλύψαντες νέους ὀρίζοντας εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, καὶ κατέστησαν οἰκήσιμον τὴν γῆν ταύτην, ἐνθα ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα πρὸ αἰώνων μέχρι θανάτου ἐπάλαιον, καὶ ἐνθα ἐκάτερον τῶν τοῦ ἀθρώπου μερῶν ἐπεκράτει ἐπὶ μικρὸν ἐπὶ ζῆμιά τοῦ ἑτέρου. Ὅθεν ὁ μὲν Πασχάλης εἶχεν ἀπαρνηθῆ τὸ σῶμα, ὁ δὲ Διδόρετος τὴν ψυχὴν· ὁ μὲν Πασχάλης εἰς μόνον τὸν οὐρανὸν ἀποβλέπει, ὁ δὲ Διδόρετος εἰς μόνην τὴν γῆν· καὶ ἐπειδὴ ἕνεκα τοῦ μεταξὺ

τῶν δύο τούτων δαιμονίων πνευμάτων ἀγῶνος, ὁ ἄνθρωπος ἦτον ἀμφίρροπος, ἡ νέα μυθιστορικὴ γραμματεία, συναρμολογούσα τὰ δύο τοῦ ἀθρώπου μέρη, ἐπιποθεῖ τὸ κατ' ἰδέαν, μηδὲ ὅπως ὁμοῦς ἀμελοῦσα τοῦ σώματος, ὅπερ οὕτως ἀποκτᾷ τὸ δίκαιον τοῦ ζῆν.

Ἄς προσβλέψωμεν λοιπὸν εἰς τὰς ἐκλεκτὰς ἐκείνας ψυχὰς, ὡς εἰς ἀδελφοὺς ἐκουσίως πλανωμένους, ὅπως διαχαράξωσιν ἡμῖν νέαν τινὰ ὁδὸν, καὶ ἄς εὐλογῆσωμεν τὰ δάκρυα, ἅτινα ἔχυσαν κατὰ τὴν εὐτολμον ταύτην ὁδοιπορίαν, ἣν ἄνευ ὁδηγῶν ἐπεχείρησαν, διὰ τοῦ ἀπείρου ἐκείνου κενοῦ τοῦ ἐκ τῶν ἀνιαρῶν διδαγμάτων τοῦ IH' αἰῶνος ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ παρχθέντος. Κατακρίνοντες δὲ αὐτοὺς ἠθέλομεν περιλάβει εἰς τὸ αὐτὸ ψήφισμα τῆς καταδίκης τοὺς πατέρας ἡμῶν, οἵτινες πολὺ πρὸ τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, εἶχον διασεῖσαι τὸν ζυγὸν τῶν μοιραίων τῆς Ἀνατολῆς παραδόσεων, ἀντικαταστήσει τὴν ἀποκάλυψιν διὰ τῆς ἐπιστήμης, τὰς θεολογικὰς ἀποπλανήσεις τῶν Ἀνατολιτῶν, διὰ τοῦ ἡγεμονικοῦ λόγου, ἐν ᾧ Βολταῖρος μετεχειρίσθη ὡς βόταλον διὰ νὰ καταβάλλῃ τὴν παλαιὰν κοινωνίαν καὶ νὰ μεταβάλλῃ τὴν μοναρχικὴν Γαλλίαν καὶ τὴν τιμαριωτικὴν Εὐρώπην εἰς νέαν Γαλλίαν καὶ εἰς νέαν Εὐρώπην, μαλλούσας ἀείποτε νὰ μεταβάλλωνται μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἡ πρόοδος φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα αὐτῆς.

Ε'.

Θρασεῖαί τινες καὶ παράτολμοι ἀπόπειραι θρησκευτικῆς καὶ κοινωνικῆς μεταρρυθμίσεως εὐτυχῶς ἀποτυχοῦσαι, παράγουσι παρὰ τὴν μυθιστορικὴν ταύτην γραμματεῖαν, τὴν ἀνικρὰν μὲν ἀλλ' ἀληθῆ, εἰδὸς τι μυθιστορήματος, καθ' ὃ ἡ ἐλευθέρω γυνή, ὁ ἐλεύθερος γάμος, ἡ μοιχεία, ἡ ἐπανάστασις τῆς συζύγου κατὰ τοῦ συζύγου, πνηγυρίζονται ὡς πράξεις ἀνδρείας καὶ ἀνεξαρτησίας. Οἱ δὲ Σκινσιμόνεις, βουλόμενοι ν' ἀνακαινίσωσι τὴν κοινωνικὴν τάξιν, ἐνθούον, ὅτι ἄλλως δὲν ἠδύναντο νὰ φθάσωσι τοῦ σκοποῦ, εἰμὴ καταργοῦντες τὸν γάμον. Ὅθεν τὰ μυθιστορήματα ταῦτα βρῖθουσι σοφισμάτων, ἀπειστοῦσι τὸν γάμον ὡς προαίσθημά τι τῆς κολάσεως, τὴν νόμιμον σύζυγον, πάντοτε ἄπιστον καὶ φιλάρεσκον, τὸν δὲ σύζυγον ἀγροῖκον καὶ φίλαυτον· ἐν τῷ τὸν ἐλεύθερον, γάμον ὅντως κατοικίαν μακαριότητος, πληροὶ πᾶσα ἀρετῇ, πᾶσα εὐδαιμονία Ἐδέμ. Γλυκύτης, ἀπλότης, σταθερότης, ἀγάπη ἀναλλοίωτος, ἀμοιβαία ὑπομονή· τέκνα χαρίεντα καὶ καλὰ, ἄνευ προλήψεων καὶ δεισιδαιμονίας, ἅτινα θέλουσι πράξει ὅ,τι οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες αὐτῶν, ὅπως παρασκευάσωσιν ἐν τῷ κόσμῳ τὴν φυλὴν τῶν ἐκλεκτῶν (α).»

(α) Σαιν-Μάρκ Γερραρδίνος.

Τὸ ἐπὶ πολὺ φημισθὲν τοῦτο μυθιστόρημα, ἐμπεδύνει τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἱστορικοῦ μυθιστορήματος, ὅπερ μεγάλοι τινὲς συγγραφεῖς πρὸ ὀλίγου εἶχον εἰσαγάγει ἐν Γαλλίᾳ· ἀλλὰ καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιζήσῃ εἰς τὴν παραγκοῦσαν αὐτὸ αἵρεσιν, οὐδὲ ν' ἀποβῇ παρὰ τοῖς νεωτέροις, οἷον τὸ ἔπος ἦτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις.

Αἱ τίμιαι γυναῖκες ἠγανάκτουν βλέπουσαι, ὅτι προετιμῶντο αἱ κατ' εἰκόνα τῆς γραμματείας ἐκείνης μεμορφωμένοι, καὶ διεμαρτύροντο διὰ μυθιστορημάτων, ἅπερ ἐνέπνεον αὐταῖς αἱ ἀναμνήσεις τῆς καρδίας κατὰ τῆς φιλολογικῆς σκαϊότητος καὶ τῶν ἀγενῶν περὶ αὐτῆ ἔλλεινῶς ἀπεικόνιζε! . . . Τὰ δὲ νοσώδη ταῦτα προϊόντα φαντασίας ἐξημμένης καὶ διεστραμμένης, ἢ ἀέναντος αὐτῆς παράταξις ἀνδρῶν ἐπαναστατούντων κατὰ τῆς κοινωνίας, γυναικῶν ἀκαταλήπτων, συζύγων ἀνάνδρων καὶ ἀγροίκων, ἐκίνησε τέλος τὴν ἀγανάκτησιν τῆς κοινῆς γνώμης πλανηθείσης ἐπὶ τινὰ χρόνον ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τῆς νέας ὀρθοκείας.

Οἱ δὲ Γάλλοι οἱ ἔχοντες τὴν ἔμφυτον τοῦ καλοῦ ἀρμῆν, οἵτινες διακρίνονται μάλιστα διὰ τὸ ἀψήκορον, μετ' οὐ πολὺ ἐδιδελύθησαν τὴν ὀλεθρίαν ταύτην γραμματείαν· ὅθεν ἄλλοι μυθιστοριογράφοι ἐπεχείρησαν ν' ἀποκαλύψωσι κοινωνικόν τι ἄλγος, νὰ ἐπιδείξωσι τὰς κακίας ὅλης τινὸς γενεᾶς, καὶ νὰ ζητήσωσιν ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ ἀντιφάρμακόν τι κατὰ τῆς νόσου ἐκείνης. Ἡ δὲ ὄψις τῆς ἠθικῆς ταύτης δυσμορφίας οὔτε τὴν καρδίαν, οὔτε τὴν φαντασίαν ἀπήμβλυσε, καὶ ἐνίοτε ἴσταντο, ὅπως μετὰ φρικτῆς ἀγωνίας θεωρήσωσι τὰς σκοτεινὰς εἰκόνας τῆς πινακοθήκης ἐκείνης τῆς ἀταξίας, τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῆς φυλότητος, τῶν τεχνηέντως ἀναπεπταμένων. Εἶτα αἱ συμπάθειαι πεφωτισμένου κοινοῦ, ἀλλὰ κεκοπιακότος ἐκ τῆς πνευματικῆς κραιπάλης, ἐνεθάρρουν τὰς ποικητικὰς καὶ ἀγνάς γυναῖκας, αἵτινες χαριέντως διεμαρτύροντο κατὰ τῆς ἐνόχου ἐκείνης πλάνης. Ἐπειδὴ δὲ αἱ γυναῖκες ἐβασίλευσαν πάντοτε ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἐν τῷ σαλικῷ νόμῳ, ἢ ἴσως ἔνεκα αὐτοῦ, ταχέως ἀνεκάλεσαν τὸν ἄνδρα εἰς τὰ αἰσθητά τῆς ἀβρότητος, τῆς τιμῆς καὶ τοῦ ἔρωτος, ἅτινα εἶχον ἀπεμβλύνει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὰ μυστρά ἐκεῖνα συγγράμματα, τὰ ἀπειλοῦντα νὰ ἐκθρονίσωσι πάντα τὰ λοιπὰ πνευματικὰ προϊόντα. Ἡ δὲ θεραπεία τὴν ὅσῳ μᾶλλον ταχέως ἐγένετο, ὅσῳ μᾶλλον ἢ νόσος μόνον τὴν ἐπιδερμίδα εἶχε προσβάλει. Οἱ δὲ πλείστοι τῶν ἐπιδεικνυόντων βλαβυτάτην καταφρόνησιν πρὸς τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν κοινωνίαν, οἵτινες ἐκάλουν ἀστὸν ὄντινα ἐτόλμα νὰ μέμφηται τὴν αὐθάδη αὐτῶν ἀσέβειαν, ἦσαν ἐνδομύχως καλαὶ καρδίαι· ἀγαπῶντες τὰς ἀδελφάς, θεραπεύοντες τὰς μητέρας αὐτῶν καὶ ἐνδομύχως κατακρίνοντες τὰς ἐαυτῶν πλάνας.

Ἀπεστράφησαν λοιπὸν τὰς ἀκαταλήπτους γυναῖκας, κατεφρόνησαν τὴν μοιχευομένην σύζυγον, τὴν ἀνεξάρτητον, τὴν ἐλευθέραν γυναῖκα καὶ ἐπανῆλθον πρὸς τὰς τιμίας καὶ ἐρκασίας γυναῖκας, αἵτινες διὰ τῆς ἐξαιρέτου αὐτῶν καὶ ὀξείας εὐστοχίας, διὰ τῆς τέχνης τοῦ καλλύνειν τὰ πάντα, ἦν μᾶλλον ἢ αἱ μυθιστορικαὶ ἡρώιδες κατέχουσι, ταχέως ἐπανελάβον τὸ κράτος αὐτῶν. Ὅθεν τὰ χρηστὰ ἦθη καὶ ἡ αἰδώς ἐπανεῆλθον· ἡ φιλοφροσύνη, ἀναφανείσα ἐπίσης, ἀπέκρουσε τὴν ψυχρὰν ὑπεροψίαν καὶ τὴν ἔκτοπον ὑψηλοφροσύνην, αἵτινες ἐπὶ μικρὸν ἐπεκράτησαν· ἡ τέχνη τῆς διαλέξεως, ἐπὶ πολὺ ἀμεληθεῖσα, ἀνεφάνη ἐπίσης καὶ πάντες προσεπάθουν νὰ ἦναι ἀφελεῖς τοῦς τρόπους καὶ τὰς ὀρέξεις. Οὐδεὶς δὲ διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς καινοτροπίας ταύτης, διότι εἰς πάντας ἦτον ὠφέλιμος.

Οὕτως ἔπεσον τὰ πλείστα τῶν ἐφημέρων ἐκείνων προϊόντων, ἅτινα πάντας τοὺς κανόνας τῆς τέχνης παρεβίαζον καὶ ἅτινα εἶχον πᾶσαν τὴν μυθιστορικὴν γραμματείαν δυσφημήσει. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ σπουδαιότερα τῶν μυθιστορημάτων, πλὴν τῶν τοῦ Βίκτωρος Οὐγῶ, δὲν ἐκτυποῦνται εἰμὴ εἰς λίαν εὐάριθμα ἀντίτυπα. Τῷ δὲ 1850 τὰ πονήματα τῆς Κ. Σάνδ καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμά εἰς χίλια μόνον περίπου ἀντίτυπα ἐξετυποῦντο, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῆς περὶ τοῦ μυθιστορήματος καὶ τοῦ θεάτρου ἐρεύνης· καὶ σήμερον ὅτε τὰ καλὰ ἐκεῖνα ἐπιστημονικὰ καὶ καλλιλογικὰ πονήματα τὰ μετὰ χάριτος γεγραμμένα διαγωνίζονται πρὸς τὸ μυθιστόρημα, ἐτι μᾶλλον ὡς πρὸς αὐτὸ ἤλαττώθη πιθανῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκτυπομένων ἀντιτύπων.

Τὸ σαινσιμόνειον, οὕτως εἰπεῖν, μυθιστόρημα, τὸ τοῦ Paul de Cock καὶ πλῆθος ἄλλο ἔρυπαρῶν καὶ μυσαρῶν πονημάτων, ἅτινα δυστυχῶς μετεφράσθησαν καὶ ἐξεδόθησαν παρ' ἡμῶν, κακῶς ἐπὶ τὴν ἀναγεννωμένην ἡμῶν κοινωνίαν ἐπέδρασαν, ἥτις εἶχε πρὸ πάντων ἀνάγκη πνευματικῆς τροφῆς στερεωτέρας καὶ ἠθικωτέρας. Τὰ δὲ ἡμέτερα ἦθη ἀπλᾶ ὄντα καὶ ἀφελῆ μετεβλήθησαν· ὅθεν ἀνεφάνησαν καὶ παρ' ἡμῶν ἀκατάληπτοι γυναῖκες, ἐπιδεικνύουσαι μεγάλας ἀξιώσεις εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ εἰς τὴν ἐλευθερίαν· ἡ παραβίασις τῆς συζυγικῆς πίστεως, ἡ σχεδὸν παρ' ἡμῶν ἄγνωστος μέχρι τοῦδε, εἰσεχώρησεν ἐν τῷ συνοικεσίῳ· αἱ δὲ μητέρες ἐρυθριῶσι νὰ θηλάζωσι τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ ἐμπιστεύονται αὐτὰ εἰς τὴν φροντίδα μισθάρων γυναικῶν, ὧν τὰ ἦθη οὐδόλως εἶναι ἀνεπίληπτα. Πολλοὶ δὲ τινες τῶν παρ' ἡμῶν νεανίδων ἐπιδεξίως πιθηκίζουσι τὰς παρισινὰς νεοτροπίας, ὡς πιθηκίζουσι τὰ πάθη καὶ τὰς ὀρέξεις τῶν μυθιστορικῶν ἡρωίδων· οἱ δὲ νεανῖαι, ὅπως ἀρέσωσιν εἰς αὐτάς, ἀναγκάζονται νὰ μιμῶνται τὴν γλῶσσαν καὶ τοὺς τρόπους αὐτῶν, ν'

ἀναλίσκονται ὡς αὐταὶ εἰς δαπάνας καλλωπισμοῦ, ἀντὶ τῆς ἀσχολῶνται εἰς σπουδαίας μαθήσεις καὶ νὰ παρασκευάζωσι τὸ μέλλον τῆς πατρίδος.

Δὲν ζητῶ νὰ ἐμπνεύσω ἐνταῦθα κενὸν τινα τρόμον, διότι ἕκαστος ἡμῶν δύναται δυστυχῶς νὰ παρατηρήσῃ ἐκλυσίν τινα ἠθῶν, τὴν πολλακίς σκανδαλώδη πολυτέλειαν τὴν κατακλύσασαν πάσας τῆς ἡμετέρας κοινωνίας τὰς τάξεις. Ἐν συντόμῳ δὲ εἰπεῖν, ἡ ἐθνικὴ ἀγωγή πρόκειται πᾶσα νὰ πλασθῇ διότι ἡ μουσικὴ, ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ ἀγγλικὴ, ἡ ἀνάγνωσις τῶν νεοτροπικῶν ἐφημερίδων δὲν ἔπρεπε νὰ ᾔηται τὸ κύριον, ἀλλὰ τὸ ἐπουσιῶδες τῆς τῶν κορασιῶν ἀνατροφῆς. Αἱ δὲ συνεταιρὶ καὶ ἔμφρονες μητέρες ὄφειλον νὰ ἐκλέγωσιν ἐπιμελῶς τὰ ἀναγνώσματα αὐτῶν καὶ νὰ καταγίνωνται μᾶλλον εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ψυχῆς ἢ εἰς τὸν καλλωπισμὸν αὐτῶν καὶ τὸν τῶν θυγατέρων αὐτῶν. Ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία θέλει ἀναγεννηθῆ καὶ ὁ ἑλληνισμὸς θέλει ζωηρῶς ὡς τὸ πάλαι ἀκτινοβολήσῃ ἐπὶ τοῦ κόσμου, ὅταν αἱ καθ' ἡμᾶς γυναῖκες δυνηθῶσι νὰ εἰπωσιν, ὡς ποτε ἡ μήτηρ τῶν Γράκων, δεικνύουσα τὰ τέκνα αὐτῆς, «ταῦτα εἶναι τὰ ἐμὰ κοσμήματα.»

Σ.

Κατέδειξα ἤδη ἐν παρόδῳ τὴν πρὸ τῆς κατὰ τὸ 1821 ἐπαναστάσεως ἐπιβροχῆν τοῦ γαλλικοῦ μυθιστορήματος ἐπὶ τὰ ἡμέτερα ἦθη. Ἐπεθύμουν δὲ νὰ μὴ προβῶ περαιτέρω· διότι δὲν εἶναι ἄρα ἀλγεινὸν τὸ νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι συχνότατα μεταφράζομεν μυθιστορήματα, ἅτινα ἐμπνέουσι τὸ δυσειδὲς θέαμα τῆς ἠθικῆς ἀθλιότητος, τῆς πνευματικῆς νοσηλείας, τῆς πλάνης μικροῦ τινος τοῦ πληθυσμοῦ τῶν μεγάλων πόλεων, καὶ νὰ ἀναλογιζώμεθα ὅτι νομίζομεν, ὅτι σπουδάζομεν τὰ ἦθη τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης, διότι διαβλέπομεν διὰ τοῦ βορβοροῦ τῶν Παρισίων ἢ τοῦ Λονδίνου, τὴν βδελυροτέραν καὶ αἰσχροτέραν ὄψιν τοῦ ἐλεεινοτέρου μέρους τῶν κατοίκων αὐτῶν. Ἐπίσθην δὲ, καὶ λέγω τοῦτο λυπούμενος, ὅτι ὁ Paul de Cock ἔχει παρ' ἡμῖν τοὺς πολυκριθμοτέρους ἀναγνώστους, καὶ ὅτι καλὰ τινα πονήματα μετὰ στοργῆς γεγραμμένα, πλήρη καλῶν καὶ χαρισμάτων ἐννοιῶν, σήπονται ἐν τοῖς ὑπογείοις τῶν βιβλιοπωλῶν. Τὰ δὲ μυθιστορήματα ταῦτα καὶ τὰ πλεῖστα ἐκείνων, περὶ ὧν διέλαθον, ἐξήλειψαν ἐκ τῆς καρδίας ἡμῶν οὐκ ὀλίγα γενναῖα αἰσθήματα, ἐπνιξαν οὐκ ὀλίγας ὁρμὰς πρὸς τὸ κατ' ἰδέαν, καὶ διετάρραξαν ἐκείνους μάλιστα ἐξ ἡμῶν, οἵτινες διανύουσιν ἐντίμως τὸν βίον, οὐδέποτε αἰσθανόμενοι μικροψυχοῦσαν τὴν καρδίαν αὐτῶν κατὰ τὴν αὐστηρὰν ὁδὸν τοῦ καθήκοντος.

Ζ'.

Τὸ μυθιστόρημα «ἔπος τῶν νεωτέρων ἔθνων», ἀντιποιεῖ πρὸς ἐνδόμυχόν τινα ἀνάγκην τῆς ἡμετέρας ψυχῆς· ὅθεν ματαίως ἤθελέ τις ἐπιχειρήσει ν' ἀπαγορεύσῃ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ μυθιστόρημα, γραφόμενον διὰ τῆς ἐπιβροχῆς παθῶν καὶ ἀρχῶν σχεδὸν ἀγνώστων εἰς τὴν ἡμετέραν κοινωνίαν, ἀποτρέπει ἡμᾶς τοῦ ἡμετέρου κατ' ἰδέαν, δημιουργοῦν ἡμῖν τεχνητὸν τινα ἠθικὸν βίον, διεγειρον ὀλεθρίας ὀρέξεις καὶ ἀναπτύσσον ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν αἰσθήματα βλάπτοντα τὴν ἠθικὴν, τὴν αἰδῶ καὶ τὴν θρησκείαν, τὸ ζῶν τοῦτο σύμβολον τῆς ἡμετέρας ἐθνικῆς ἐνότητος.

Εἶναι λοιπὸν κατεπεῖγον ν' ἀντιστρατευθῶμεν εἰς τὴν ὀλεθρίαν ἐπιβροχὴν τοῦ ξένου μυθιστορήματος, δημιουργοῦντες τὸ ἐθνικὸν μυθιστόρημα. Δοκίμια δὲ τινα εἶναι ἄξια μνείας ὡς παρασκευάζοντα τὴν ὁδὸν εἰς τοὺς ἡμετέρους συγγραφεῖς τοὺς ἐπιθυμοῦντας μᾶλλον νὰ προικίσωσι τὴν πατρίδα αὐτῶν διὰ γραμματικῆς ἀντιστοιχοῦσης πρὸς τὰς κλίσεις τῆς ἡμετέρας γενεᾶς, ἢ νὰ μιμηθῶσι τοὺς ἀρχαίους. Ἡ δὲ ἱστορία τοῦ ἡμετέρου Βυζαντίου κράτους, ὁ ἡμέτερος μεσαίων, ὅστις λήγει μόνον τῷ 1821, ὁ ἱερός ἡμῶν ἀγὼν καὶ ἡ παροῦσα τῆς Ἀνατολῆς κατὰστασις παρέχουσι δραματικὰς ὑποθέσεις λίαν περιέργους καὶ σπουδᾶς ψυχολογικᾶς πολὺ μᾶλλον ψυχαγωγικᾶς ἢ αἱ τῶν ἑσπερίων λαῶν. Ἐκ τῶν ἀξιολόγων μυθιστορημάτων τῶν ἐμπνευσθέντων ἐκ τῶν ἀναμνήσεων τῆς ἡμετέρας ἱστορίας καὶ ἐκ τῆς παρούσης καταστάσεως τῆς καθ' ἡμᾶς κοινωνίας, ἀναφέρομεν τὸν ὑπὸ Ἀλεξ. Σούτσου ἐξόριστον, τὸν ὑπὸ τοῦ Κ. Α. Ρ. Ραγκαβῆ αὐθέντην τῆς Μωρέως, τὴν Λεῖλαν, τὸν συμβολαιογράφον· τὸν ὑπὸ τοῦ Κ. Π. Καλλιγᾶ Θάνον Λέκαν, τὸν ὑπὸ τῆς Εὐανθίας Καίρη Νικήρατον καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Κ. Στ. Ξένου ἠρωίδα.

Τὸ πλήρες μελαγχολίας μυθιστόρημα οὐδόλως ἀρμόζει εἰς οὐδαμίαν κοινωνίαν καὶ πρὸ πάντων τὴν ἡμετέραν· διότι ἄλλο δὲν δύναται νὰ πράξῃ ἢ νὰ σχεδιογραφῆσῃ τὰς ἀορίστους ὁρμὰς τῶν λαῶν, τῶν ἀπολαμβανόντων τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ πολιτισμοῦ μᾶλλον προωδευκότος, νὰ χαράττη μεγαλωστὶ τὰ ἐκτιτρωσκόμενα αὐτῶν πάθη καὶ τὰς ἀορίστους αὐτῶν κλίσεις, καὶ νὰ περιβάλλῃ τὸ κακὸν ἐν περιωνύμῳ τινι ἀκτινοβολίᾳ, δι' ἧς καθίσταται ἐράσμιον, νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν αὐτοχειρίαν, καὶ νὰ πληροῖ τὴν καρδίαν ἀνίας καὶ ἐρημώσεως.

Ἄς προφυλάξωμεν λοιπὸν τὰ τέκνα ἡμῶν, ἄς προφυλαχθῶμεν ἡμεῖς αὐτοὶ τῶν ἐκ τῆς ἑσπερίας προερχομένων δηλητηριωδῶν ἐκείνων ἀναγνωσμάτων· διότι νῦν, ἐν ᾧ ἡ Ἀνατολή, ἢ μᾶλλον ἐκείνο

τῆς Ἀνατολῆς τὸ μέρος, ἐνθα ἐπεκράτησεν ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, παρ' ἡμῶν προσδοκᾷ τὴν ζωὴν, ἡμεῖς πρέπει ν' ἀνεχθῶμεν τὸ νὰ ἐμπνεύσωμεν αὐτῇ ψυχὴν ἀνευρον, χαύνην καὶ λειπόθυμον; Ναί· ἡ Ἀνατολὴ παρ' ἡμῶν προσδοκᾷ καὶ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν γραμματεῖαν αὐτῆς. Τὰ δὲ ἔξωθεν εἰσαγόμενα γράμματα, εἴτε ἐκ Γαλλίας εἴτε ἐκ Γερμανίας προέρχονται, θέλουσι τέλος μαραινθῆ καὶ ἐκλείψει, ἅμα ἡμεῖς δημιουργήσωμεν πρωτότυπὸν τινα γραμματεῖαν, καὶ τὸ ἐθνικὸν μυθιστόρημα θέλει ἀποβῆ τότε ἰσχυρόν τι πρὸς διάδοσιν τῶν ἡμετέρων ἰδεῶν ὄπλον.

Ἐκ τῆς Δύσεως ἄς μὴ δανειζώμεθα, εἰμὴ τὰς ἐπιστήμας αὐτῆς καὶ σίδηρον· τὰς ἐπιστήμας διὰ νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὴν πνευματικὴν ἡμῶν ὑπεροχὴν ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐθνοτήτων, τὸν σίδηρον διὰ νὰ ἐλευθερώσωμεν ποτε τοὺς ἡμετέρους ἀδελφοὺς τοὺς ἔτι ὑπὸ τὸν βαρὺν τοῦ ξένου ζυγὸν στενάζοντας. Οὕτω δὲ πράττοντες, καὶ παρέχοντες εἰς τὰ ἡμέτερα τέκνα ἐδραῖαν τινὰ ἐθνικὴν ἀγωγὴν θέλομεν ποτε ἀναδειχθῆ ἄξιοι τῶν ἡμετέρων προγόνων, καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς θέλομεν εὑρεῖ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς εὐημερίας τὰ στοιχεῖα.

Ἡ ΚΟΜΗΣΣΑ ΠΟΤΟΣΚΗ.

(Συνέχ. ἴδε φυλλ. 439.)

Ε΄.

Τὴν ἐπιούσαν κατέβη ὁ Μαρκίων, κατὰ τὴν συνήθειάν του εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Κ. Γλ. . . , περιμένων τὸν μεσίτην Δημητράκην νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις αἱ τῷ προσήνεγκεν· ἀλλ' οὗτος δὲν ἐφάνη ὄλην τὴν πρωΐαν πρὸς ἄκραν αὐτοῦ δυσπρόσειαν.

— Ἐξάδελφε, ἔλεγεν οὗτος εἰς τὸν Κ. Γλ. . . , ἔχω τὴν ἀνάγκην τοῦ Δημητράκη νὰ τὸν ἐπιφορτίσω ἐντολὴν τινα. Τὸ φθινόπωρον προχωρεῖ, ἀν ἡμῖν μόνος δὲν μ' ἔμελε νὰ ταξιδεύσω καὶ ἐν μέσῳ χειμῶνι, ἀλλ' ἔχω ἤδη νὰ φέρω μετ' ἐμοῦ πλάσμα ἀδύνατον. Σήμερον θὰ γράψω εἰς τὴν σύζυγόν μου περὶ τῆς κόρης καὶ ὅτι θὰ διαμείνω ἐνταῦθα μέχρι τῆς ἀνοίξεως, ὅτε διὰ τοῦ Δουνάβεως θέλω ὑπάγει μετ' αὐτῆς εἰς Βαρσοβίαν, νὰ εὔρω τοῦ πατρός μου τὸν τάφον καὶ νὰ μετακομίσω τὰ ὄστα του εἰς τὴν Γαλλίαν. Σήμερον θὰ φέρω τὴν Ἑλένην εἰς τὴν Πρεσβεῖαν διὰ νὰ τὴν υἱοθετήσω, σὺ θὰ μοι χρησιμεύσῃς ὡς μάρτυς, ἡ δὲ κυρία Φρόσω ὡς διερμηνίς· συγχρόνως δὲ θέλω συντάξῃ ἐν δωρη-

τήριον ἔγγραφο, παράχωρῶν δωρεὰν τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας μου εἰς τὰ δύο σου θυγάτρια.

Μετὰ μικρὸν ἐρειδομένη εἰς τὸν βραχίονα τοῦ Κ. Γλ. . . , ἡ Ἑλένη, ἡ δὲ κυρία Γλ. . . εἰς τὸν τοῦ Μαρκίωνος μετέβησαν εἰς τὴν Γαλλικὴν Πρεσβεῖαν. Ὁ κόμης Δὲ Σαιντ-Πριέστ (ἱππότης Guignard) Πρέσβυς τότε τοῦ Ἰσ' Λουδοβίκου παρὰ τῷ Σουλτάν-Ἀβδούλ-Χαμῆτ, τοὺς ἐδέχθη λίαν εὐγενῶς, τοὺς ἠρώτησε τίς ἡ αἰτία τῆς προσελεύσεώς των εἰς τὴν Πρεσβεῖαν καὶ μαθὼν τὸν φιλόνηθρον σκοπὸν τοῦ Μαρκίωνος τὸν συνεχάρη, ἐπαινέσας τὰ εὐγενῆ καὶ χριστιανικά του αἰσθήματα· ὅταν μάλιστα ἔμαθε καὶ τὰ ἐπισόδια τῆς ἀγορᾶς τῆς νέας παρὰ τῆς κυρίας Γλ. . . , ἐγερθεὶς ἐνηγκαλίσαστο τὸν Μαρκίωνα, ἐκπλαγεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ κάλλους τῆς ὠραίας Κιρκασίας, ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ γραφείου του καὶ ἐπέστρεψε μετὰ τῆς κομῆσσης συζύγου του.

— Ἐκαμες πολλὰς θυσίας, κύριε Μαρκίων, τῷ εἶπεν ἡ κόμηςσα, ἥτις ἔμαθε παρὰ τοῦ Πρέσβεως συζύγου της, ὅλον τὸ ἱστορικὸν τῆς προσκτήσεως τῆς Ἑλένης· ἀλλ' ἀπέκτησε θεσαυρὸν ἀνεκτίμητον. Εἶδον πολλὰς καλλονὰς εἰς τὰς αὐλὰς τῶν Λουδοβίκων 12 καὶ 13, ἡ καλλονὴ ὅμως τῆς Κιρκασίας σου εἶναι ἐξαισία· τί κάλλος ἀπαράμιλλον! Σ' εὐχαριστῶ, Κόμη, εἶπε στραφεῖσα πρὸς τὸν σύζυγόν της, διότι μ' ἔκαμες μέτοχον τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐγενοῦς εὐχαριστήσεως τοῦ κυρίου Μαρκίωνος.

Μετὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἐγγράφων ἡ κυρία Φρόσω διηρημένησεν εἰς τὴν Ἑλένην τὸ ἐμπεριεχόμενον. Ἀπερίγραπτος ὑπῆρξεν ἡ ἐνδειξις τῆς εὐγνωμοσύνης της πρὸς τὸν Μαρκίωνα· ἐστερεῖτο μὲν τὸ μέσον τῆς γλώσσης ἵνα ἐκφράσῃ πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ λόγου τὸ αἰσθημά της, ἐκφραστικώτερον δὲ ὑπῆρξεν ὅταν μετὰ δακρύων ἐβρίθῃ εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ εὐεργέτου της καὶ ἐκόλλησεν, οὕτως εἰπεῖν, τὰ χεῖλη της εἰς τὴν δεξιάν του. Ὁ Μαρκίων τὴν ἠσπάσθη εἰς τὸ μέτωπον. Κατανοκτικὴ ὑπῆρξεν ἡ σκηνὴ αὕτη· ἅπαντες συνεκινήθησαν μέχρι δακρύων.

— Αἱ εὐγενεῖς πράξεις, φίλτατε Μαρκίων, τῷ εἶπεν ὁ κόμης Σαιντ-Πριέστ, εἶναι τὸ ἄφατον ἐντύφημα ψυχῆς εὐσεβοῦς, ἀφωσιωμένης εἰς τὰς ἐντολὰς τοῦ Σωτῆρος. Πόσον εἶμαι καγὼ εὐτυχῆς συμπράξας εἰς τὴν ἀγαθοεργίαν ταύτην.

— Δὲν μ' ἀρήκατε καιρὸν, εἶπεν ἡ Κυρία Γλ. . . , νὰ προσφέρω καγὼ τὴν ἄπειρον εὐγνωμοσύνην μου εἰς τὸν ἐξάδελφόν μου. Ἀγαθὲ Μαρκίων, ἐπρόσθεσεν ἀποταθεῖσα εἰς τὸν Μαρκίωνα, σ' εὐγνωμονῶ καὶ ἐγὼ καὶ ὁ σύζυγός μου διὰ τὴν πρὸς τὰ θυγάτριά μας γενναίαν σου δωρεάν.

Ὁ Κ. Γλ. . . ἐκλινε τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ ἐπικυρώσῃ τοὺς λόγους τῆς γυναικὸς του, ὁ δὲ Μαρκίων μειδιῶν φαιδρῶς ἐσφιγξεν ἀμφοτέρων τὰς χεῖρας.